

Een leven in enkele data

1855: geboorte in Sint-Amands, aan de Scheldeoever.

Jaren 1880: regelmatige bijdragen voor de tijdschriften *La Jeune Belgique* en *L'Art moderne*.

1883: eerste dichtbundel: *Les Flamandes* (Brussel, Hochsteyn).

1885: *Les Moines* (Parijs, Lemerre).

1887: eerste monografie over kunst: *Quelques notes sur l'œuvre de Fernand Khnopff* (Brussel, Veuve Monnom).

1888-1891: hij publiceert bij Edmond Deman een donkere trilogie met de titels *Les Soirs*, *Les Débâcles* en *Les Flambeaux noirs*.

1889: hij ontmoet Marthe Massin en trouwt met haar in 1891.

1893-1898: publicatie van de zogenaamde 'sociale' trilogie: *Les campagnes hallucinées*, *Les Villes tentaculaires* en het stuk *Les Aubes* (Brussel, Deman).

1895: *Les Villages illusoirs* (Brussel, Deman).

1896-1911: publicatie van zijn liefdesgedichten *Les Heures claires*, *Les Heures d'après-midi* (Brussel, Deman) en *Les Heures du soir* (Leipzig, Insel-Verlag).

1900: eerste theatervoorstellingen van *Le Cloître*.

1902: *Les Forces tumultueuses* (Parijs, Mercure de France).

1904: begin van de publicatie van het vijfdelige *Toute la Flandre* (Brussel, Deman).

1904: *Rembrandt* (Parijs, Laurens).

1908: *James Ensor* (Brussel, Van Oest).

1910: *Rubens* (Brussel, Van Oest).

1911-1914: reeks voordrachten over *La Culture de l'enthousiasme*.

1914: Eerste Wereldoorlog. Begin van een reeks patriottische voordrachten in het buitenland.

1915: *La Belgique sanglante* (Parijs, NFR). Hij begeeft zich met koning Albert I en koningin Elizabeth naar het IJzerfront.

1916: hij sterft in het station van Rouen. Wordt op Belgische bodem begraven.

1927: zijn stoffelijk overschot wordt overgebracht naar Sint-Amands.

1955: Marthe en Émile Verhaeren worden samen bijgezet in het graf in Sint-Amands.

Van lichtschijn over de rivier naar het licht in de schilderkunst

De verankering in de geboortegrond ging bij Verhaeren gepaard met een hartstochtelijk engagement voor de contrastrijke vormen van de moderniteit. Hij deelde overigens dit gevecht met de meest talentvolle geesten van zijn generatie. Het zijn deze stemmen die we in de dialoog tussen de kunsten op deze tentoonstelling nog eens voor u laten horen.

Ontmoetingen, vaak openbaringen

Verhaeren zette zich zowel aan zijn poëtisch oeuvre als aan het schrijven over kunst in het prille begin van de jaren 1880. Als jonge advocaat kreeg hij in het kantoor van Edmond Picard de opdracht om voor het tijdschrift *L'Art moderne* de kroniek van diens tentoonstellingen te schrijven. De jongeman bezocht dus zowat overal in Europa kunstateliers, tentoonstellingen en musea. De ontdekking van de doeken van Édouard Manet bracht hem een eerste openbaring van de moderne schilderkunst. Enkele jaren later betekenden het werk van Seurat en het neo-impressionisme opnieuw een openbaring en hij werd er een fervente verdediger van in de Groep Les XX, zowat het Brusselse mekka van jaarlijkse vooruitstrevende tentoonstellingen.

En zo creëerde Verhaeren een diepe band met markante kunstenaars uit die tijd. Dankzij een grenzeloze nieuwsgierigheid benaderde hij met evenveel scherpzinnigheid de donkere symbolistische waanbeelden van een Redon, het koortsige humanisme van een Rodin en de lichttrillingen bij Cross en Signac met wie hij bevriend raakte. Door op te komen voor dit soort gedurfde werken die formeel vorm gaven aan de atmosferische contrasten die hij van kindsbeen af aan de oevers van de Schelde had gekend, bracht hij zijn eigen poëtische obsessies in overeenstemming met het gevecht van de fin-de-siècle generatie om in de schilderkunst het licht te laten triomferen en de grootsprakerige historische schilderkunst af te zweren.

Verhaeren in de intimiteit

Als dichter hing Verhaeren eerst het symbolisme aan en later het fin-de-siècle expressionisme. Mede omdat hij zo onvermoeibaar werkte, voortdurend zijn geschriften en zelfs zijn publicaties herwerkte en met grote verontwaardiging de wreedheden van de Eerste Wereldoorlog aan de kaak stelde, verwierf hij geleidelijk aan de status van ‘vaderlandsdichter’. Daarvan getuigen de talloze portretten die hij heeft geïnspireerd, maar ook ontroerende herdenkingen die na zijn dodelijk ongeluk in het station van Rouen en zijn teraardebestelling op de oever van de Schelde werden gehouden. De dichter van de moderniteit werd in zekere zin verpletterd door een element van de vooruitgang die hij juist in zijn verzen had opgehemeld.

In zijn werkruimtes zowel in Brussel, in Saint-Cloud nabij Parijs als in Caillou-qui-Bique op het Henegouwse platteland, leefde de vriend van schilders en beeldhouwers in het gezelschap van werken die dicht bij zijn idealen aanleunden: sculpturen van Minne en Antoine Bourdelle, schilderijen van Constantin Meunier en Paul Signac. Het heerlijke portret dat Théo Van Rysselberghe in 1892 maakte, was ook een aangrijpend eerbetoon aan de scherpzinnigheid van de man die hem tot het neo-impressionisme had bekeerd.

Marthe, zijn bron van evenwicht

Na een eerste decennium van intense poëtische schepping gewijd aan de kleurrijke ontboezemingen van het naturalisme en de tormenten van zijn donkere trilogie, ontmoette Verhaeren de vrouw die zijn levensgezellin zou worden: Marthe Massin. De tedere en discrete echtgenote, die ook zelf schilderde, maakte in de loop der jaren een groot aantal levendig geschetste portretten en een aantal doeken in verband met de plekken waar ze hebben vertoefd. Meteen bij het prille begin van hun relatie ontstond een ontroerende en onvermoeibare briefwisseling waaruit blijkt dat Verhaeren in zijn geliefde een intelligente vertrouweling vond, aan wie hij onbevangen zijn schrijversingen en zijn artistieke beslommeringen kon toevertrouwen.

Théo Van Rysselberghe, die voor de Brusselse uitgever Edmond Deman verschillende bundels van zijn vriend Verhaeren illustreerde, heeft ook een portret gemaakt van de vrouw aan wie de ontroerende gedichten van de *Heures* werden opgedragen.

Een Belgische bloeitijd

De moderniteit die Verhaeren zo hartstochtelijk verdedigde, is veelvormig: ze laat zich niet opsluiten in de formules van één enkele esthetiek maar vindt ook wortels in het verleden. Zijn monografieën over schilders zijn op dat punt tekenend. *Quelques notes sur l'œuvre de Fernand Khnopff* uit 1887 biedt een grondige analyse van de moderniteit van symbolistische waarden die nochtans in mythen en legenden zijn verankerd. In 1904 en 1910 bezongen twee contrastrijke biografieën over grote figuren uit de kunstgeschiedenis enerzijds het ‘ideale licht’ bij het gekwelde en onbegrepen genie *Rembrandt*, anderzijds de expansieve vreugde van de colorist *Rubens*. Daar tussenin publiceerde hij een studie gewijd aan *Ensor* (1908) waarin hij de triomf van de ontembare voorvechter in de strijd voor de kunst met grote ‘K’ toejuichte.

Hoe groot de verschillen in het temperament en het werk ook konden zijn tussen kunstenaars zoals Constantin Meunier, Willy Finch of Willy Slobach, ze mochten allemaal op evenveel bewondering van Verhaeren rekenen. De veeleisendheid van de kunstcriticus was evenredig aan zijn vriendschappelijke generositeit. En zo nodigt hij ons nu nog uit tot een oefening in creatieve empathie.

De ruimte in volume gevat

De kunstkritiek van Verhaeren heeft noch de beeldhouwkunst noch de decoratieve kunst verwaarloosd, ook al wijdde hij er minder bladzijden aan. Het wekt ook geen verbazing dat Victor Horta voor het museum van Doornik een centraal gedeelte voor de beeldhouwkunst had voorbehouden.

In het werk van zijn tijdgenoten Constantin Meunier of Jef Lambeaux, Charles Van der Stappen of Jacques de Lalaing zag de criticus de belichaming van de kloppende kracht die ook in zijn eigen gedichten aan het werk was, evenzeer als de strenge vereisten die hem onophoudelijk obsedeerden. Ook de kunst van een Minne, die zowel zijn werk als dat van Maeterlinck illustreerde, beroerde hem.